

بانوان افتخار آفرین ایران زمین

مقام زن در اوستا

نویسنده: شمشاد امیری خراسانی

انتشار: ۸ بهمن ۱۳۹۴ ۸ دقیقه مطالعه

چکیده مقاله

در ایران باستان مقام زن در جامعه بسیار بالا بود و زن در بسیاری از مسایل زندگی با مرد همکاری میکرد. بنابر نوشته کتاب نیرنگستان پهلوی زنان میتوانستند در سرودن یسنا و برگزاری مراسم دینی شرکت کنند یا خود به تنهایی به انجام اینگونه کارها بپردازند. زنان حتی میتوانستند در اوقات معینی به پاسداری از آتشمقدس پرداخته و برابر کتاب مادگان هزاردادستان به شغل وکالت و قضاوت مشغول شوند. در «فروردین یشت» و دیگر یشت ها و همچنین شاهنامه و دیگر حماسه های باستانی این سرزمین، اسامی بسیاری ازین زنان نامدار و پهلوان و

پارسیان دژ / بانوان افتخار آفرین ایران زمین

در ایران باستان مقام زن در جامعه بسیار بالا بود و زن در بسیاری از مسایل زندگی با مرد همکاری میکرد. بنابر نوشته کتاب نیرنگستان پهلوی زنان میتوانستند در سرودن یسنا و برگزاری مراسم دینی شرکت کنند یا خود به تنهایی به انجام اینگونه کارها بپردازند. زنان حتی میتوانستند در اوقات معینی به پاسداری از آتشمقدس پرداخته و برابر کتاب مادگان هزاردادستان به شغل وکالت و قضاوت مشغول شوند. در «فروردین یشت» و دیگر یشت ها و همچنین شاهنامه و دیگر حماسه های باستانی این سرزمین، اسامی بسیاری ازین زنان نامدار و پهلوان و میهن پرست و دیندار که به واسطه کارهای مفید و نیکویشان در گروه زنده روانان جاوید درآمده اند نام برده شده و به روان فرهمند آنان درود فرستاده میشود.

زن در ایران باستان حتی به مقام شاهی نیز میرسیده است. در اوستا هرجا از روان پاک و پرهیزگار سخنی در میان است بلافاصله روان چنین زنانی را نیز به یاد آورده و به روانشان درود میفرستد.

« ای اهورامزدا، از میان مردان و زنان آنکه به بهترین وجه سپاس تو را بجا میاورد تو خود به درستی آن را خواهی دانست، به چنین مردان و زنان بی ریا بخشش نیک منشی عطا فرما.»

(یسنا ۴۲ بند دهم)

« آنچه را که مرد یا زنی درست و خوب و شایسته دانست، باید از روی روشن بینی به جای آورد و به دیگران نیز بیاموزد تا همه آن را به درستی انجام دهند.»

(یسنا ۳۵ بند ششم)

« ای مردم " گفتار نیک دیگران را بشنوید و با اندیشه روشن در آن بنگرید و میان نیک و بد خود تمییز دهید. و پیش از اینکه فرصت از دست رود هر مرد و زن باید به شخصه راه خود را برگزیند. بشود که به یاری خرد اهورایی در گزینش راه نیک کامروا گردد. »

(یسنا ۳۰ بند دوم)

اوستا تعلیم و تربیت را برای مردان و زنان هردو واجب دانسته و حتی میفرماید: « دختران باید بیش از پسران به فراگرفتن علم و دانش بپردازند زیرا آنان تا در خانه ی پدرانند، باید به تربیت و آرایش خانه پدر پرداخته و چون به منزل شوهر رفتند باید به تعلیم و تربیت فرزندان و نسل آینده مشغول شوند.»

در کتاب بندهش در باره کمال و رسایی خلقت زن از روز نخست چنین میگوید: « آنگاه اهورا مزدا روان را که پیش از پیکر آفریده بود به کالبد مشی و مشیانه بدمید و آنان جان گرفتند. پس بدان ها گفت: « شما پدر و مادر مردمان جهانید. من شما را پاک و رسا آفریدم. با پارسایی به زندگی پردازید. نیک اندیشه و نیک گفتار و نیک کردار باشید.»

آنگاه نخستین چیزی که آن دو اندیشیدند این بود: «هریک از ما باید خشنودی و دوستی دیگری را فراهم آورد.» پس آنگاه خرامیدن آغاز کردند.

اشوزرتشت در انتخاب همسر آینده دختر خود، سرمشق خوبی در گاتها برای ما به یادگار گذاشته. چنانچه میفرماید:

« ای تو پورو چیستا، ای جوانترین دخترم. من که پدر تو هستم از برایت جاماسپ را که یاور دین مزداست از روی راستی و منش پاک به همسری برگزیدم. اینک برو و با خردت مشورت کن و در صورت قبول با عشق پاک در انجام وظیفه مقدس زناشویی رفتار نما. » (یسنا ۵۳ بند سوم)

انگاه به دنبال همین سرود " اشو زرتشت خطاب به نوعروسان و داماد ها میفرماید:

« اینک من روی سخنم با شماست. به اندرزم گوش دهید و گفتارم را خوب به خاطر بسپارید و با غیرت در پی زندگانی پاک منشی بآیید. هر یک از شما باید در کردار نیک و مهرورزی بر دیگری پیشی جوید: تا این زندگانی مقدس زناشویی را با خوشی و خرمی بگذرانند.»

چه خوب شاعر ایرانی آن را به شعر درآورده که:

چه خوش بی مهربونی هر دو سر بی

که یک سر مهربونی درد سر بی

زن در اوستا و سنسکریت به لقب "ریتَه سیه بانو" (Ritasya Bhanu) یا «اشه بانو» خوانده شده که به معنی «دارنده فروغ راستی و پارسایی» است. امروزه واژه اولی در زبان فارسی حذف شده و تنها واژه بانو که به معنی «فروغ و روشنایی» است را برای زنان به کار میبریم. همچنین واژه مادر در اوستا و سنسکریت «ماتری» (Matri) است که به معنی «پرورش دهنده» میباشد و خواهر را «سواسری» (Svâsri) یعنی «وجود مقدس و خیرخواه مینامند» و زن شوهر دار با صفت «نمانو پَتنی» (Nmâno Patni) یا «نگهبان خانه» نامزد گردیده است.

باز در کتاب بندهش درباره زن آمده که «در روز نخست اورمزد به زن فرمود ای زن، تو را آفریدم تا مردان پارسا و پهلوان را به وجود آوری و در آغوش پرمهر خود پرورش دهی تا به یاری آنان ریشه نادرستی و ناپاکی از جهان برفتند.» شادروان فردوسی توسی درباره این هنر بزرگ زن میفرماید:

زنان را همین بس بود یک هنر

نشینند و زاینند شیران نر

در دیگر زبان های ملل از جمله اروپاییان، خداوند را با ضمیر مذکر خوانده و او را چون مردی می‌شمارند .

بنا بر نوشته های اوستا اهورامزدا هم جنبه مادری دارد و هم جنبه

پدری. چنانکه از شش فروزه برجسته

پروردگار سه فروزه نخست اولی را که وهومن=«خرد» و اردیبهشت «راستی» و شهریور «نیرومندی» باشد از فروزه های آشکار مردان و در برابر سه فروزه دیگر که سپندارمذ «عشق و پاکی»، خرداد «رسایی و کمال» و امرداد «جاودانگی» باشند، از فروزه های آشکار زنان است و براستی که زنان با باروی خود، نسل خود را امرداد یا جاودان میسازند. در بندهش آمده: «اورمزد نسبت به آفریدگان هم حق مادری دارد و هم حق پدری. زیرا به مانند پدر، آفرینش را به

شکل نطفه در عالم مینوی از خود بیافرید و چون مادر، آن را بپرورانید و به گیتی آورده و نگهداری میکند و رزق و روزی میدهد» .

روز زن:

در ایران باستان روز پنجم ماه اسفند که نام روز و ماه برابر میشود جشنی به نام روز زن برای گرامیداشت مقام شایسته بانوان برگزار میگردد.

در آن روز زنان و دختران از کارهای منزل آزاد بودند و مردان و پسران افزون بر هدایایی که به مادران و زنان و خواهران و دختران خود میدادند در تمان آن روز انجام همه کارهای منزل مانند پخت و پز و رفت و روب و شست و شو را به عهده داشتند و با برگزاری این تشریفات مردان و پسران تا اندازه ای از کوشش های زنان و دشواری انجام کارهای منزل با خبر میشدند و بدین وسیله از تلاش آنها قدر دانی میکردند.

زن در ایران باستان با مرد در همه اجتماعات و مراسم دینی شرکت میکرد. در خانه آزادی اقتصادی داشت و بر خانواده خود نفوذ زیادی به کار میبست. او میتواند دارای خواسته و دارایی ویژه به خود باشد. از دیدگاه قضایی میتواند به وکالت از سوی شوهر، دعاوی را تعقیب کند و به آموزش رسیدگی نماید. شوهر نمیتوانست بدون مشورت با همسر خود دختر مشترکشان را عروس کند. به عنوان شاهد زن میتواند مانند یک مرد در دادگاه شهادت دهد تا آنجا که بر کرسی قضات بنشیند. پروفیسور کریستن سن در کتاب خود به نام «ایران در زمان ساسانیان» مینویسد:

رفتار مردان نسبت به زنان در ایران باستان انسان را در دوران دور گذشته به یاد رفتار نزاکت آمیز زمان حال میاندازد. دوشیزگان در آن دوران نه تنها به وظایف خانوادگی آشنا میشدند بلکه اصول اخلاقی و قوانین مذهبی اوستا را نیز فرا میگرفتند. چه در اجتماع و چه در زندگی خصوصی پس از رسیدن به سن بلوغ از آزادی عمل برخوردار بودند».

در آن زمان ازادی دخترن به اندازه ای بود که میتواند با ارایه دلایل کافی اجازه ازدواج خود را با مرد دلخواه بدون رضایت پدر و مادر از موبد یا دادگاه دریافت نمایند و به ناخواست میل پدر و مادر خویش ازدواج کنند. زنان میتوانند در زمان سالخوردگی و یائسگی به نگهبانی آتش مقدس در آتشکده ها بپردازند. برابر نوشته های خداینامه پهلوی و شاهنامه، زنان حتی گاهی در شکار و جنگ نیز شرکت میکردند و در این زمینه در تاریخ ایران باستان داستان هایی از جنگ ها و دلاوری ها و حماسه های زنان به یادگار مانده است. تا آنجا که میتوانند در مقام شاهی به رتق و فتق امور کشور بپردازند.

قوانین ازدواج نیز در دین زرتشتی بر مبنای تک همسری استوار است ، یعنی در آن واحد یک زن یا مرد زرتشتی نمیتواند بیش از یک همسر داشته باشد. همچنین ازدواج موقت وجود ندارد و ازدواج به شکل دائم تا پایان زندگی میباشد. مگر به دلیلی که در آیین نامه احوال شخصیه زرتشتیان بدان اشاره شده و آن استثنایی است.

«به روان مردان و زنان پاک و پارسا درود باد».

(هفتن یشت کرده ی سوم و یسنای سی و پنج بند سوم)

سعدی میفرماید:

زن پاک ، پارسا

کند مرد درویش را پادشاه

سرچشمه : "جهانبینی زرتشتی" به خامه روانشاد موبد رستم شهزادی.

ارجاع به این مقاله

شمشاد امیری خراسانی، «مقام زن در اوستا»، پارسیان دژ، ۱۳۹۴.

خواندن مقاله و پیوست‌های آن در وبسایت پارسیان دژ

نشانی ثابت این نسخه:

<https://parsiandej.ir/articles/1769/pdf/14409-2.pdf>

آخرین ویرایش مقاله: ۱۲ مرداد ۱۴۰۵